

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΕΘΝΟΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ

21.—Τὸ ὅτι ἡ λέξις «ἐθνικισμὸς» προέρχεται ἐκ τῆς λέξεως «ἔθνος» εἶναι ἡ πρώτη μεγάλη δυσκολία, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσκρούει ἡ κατανόησις τοῦ ἐθνικισμοῦ. Ἐὰν θέλωμεν νὰ συλλάβωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐθνικισμοῦ, ὀρμώμενοι ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ἔθνους καὶ σχηματίζοντες διὰ θετικῆς ἐπεκτάσεως τῆς τελευταίας ταύτης τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐθνικισμοῦ, θὰ περιπέσωμεν ἐξ ἀρχῆς εἰς σφάλματα ἱκανά, ὅπως συσκοτίσουν πλήρως τὴν ἔρευνάν μας. Τὸν σχηματισμὸν τῶν λέξεων διέπει πολλάκις μοῖρα τις κακῆ, σύμπτωσις πονηρά, ἡ ὁποία ὑπάρχει καὶ προβάλλει διὰ νὰ ἐμποδίξῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὴν ἀλήθειαν. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀνευρεθῇ εἰ μὴ μόνον ἐὰν ἀποκαλυφθῇ ἡ βαθεῖα πλάνη, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐπήγασεν ἡ κακῶς συγκροτηθεῖσα λέξις, ὁ κακῶς σχηματισθεὶς ὄρος. Οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ σχέσις τῆς λέξεως «Ἐθνικισμὸς» πρὸς τὴν λέξιν «ἔθνος», ἡ ἔννοια τοῦ ἐθνικισμοῦ δὲν εὐρίσκεται, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰ μὴ εἰς ἐλαχίστην σχέσιν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔθνους.

22.—Πρωτίστως δέον νὰ τονισθῇ, ὅτι ἔθνος καὶ ἐθνικισμὸς εἶναι δύο φαινόμενα, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἡ γνῶσις, ἡ ἐπιστήμη — ἐν τῷ προκειμένῳ ἡ κοινωνιολογία — δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τηρήσῃ στάσιν ὁμοίομορφον καὶ τὴν αὐτήν. Ὁ ἐθνικισμὸς εἶναι φαινόμενον, τοῦ ὁποίου τὰ συστατικὰ στοιχεῖα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λογικά. Τὰ νοήματα, τὰ ὁποῖα προσδιορίζουν τὸ φαινόμενον τοῦ ἐθνικισμοῦ καὶ ἀνάγουν τοῦτο εἰς φαινόμενον ἱστορικόν, εἶναι νοήματα ὄχι ἀπλῶς συνειδητά, ἀλλὰ καὶ πάντοτε σχεδὸν σκόπιμα. Τὰ νοήματα ἀντιθέτως, τὰ ὁποῖα ἀνάγουν τὸ ἔθνος εἰς φαινόμενον ἱστορικόν, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νοήματα ἄλογα, εἶναι νοήματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κριθοῦν καὶ ταξινομηθοῦν ἐπὶ τῇ βάσει λογικοῦ κριτηρίου, ἐπὶ τῇ βάσει αὐστηρῶς ἐπιστημονικῆς ἀρχῆς. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατόν διὰ τῆς ἐπιστήμης

μόνον νὰ νοηθῆ τὸ καλλιτέχνημα, τὸ ποίημα ἢ συμφωνία τις μουσική, κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῆ ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τῆς ἐπιστήμης τὸ φαινόμενον τοῦ ἔθνους. Ἡ ἐπιστήμη ἔχει κατ' ἀρχὴν τὰ ὅριά της. Μόνον ἐκεῖνος, ὅστις ὁμαῖται ἐκ τῆς πλήρους καὶ ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν ὁρίων, δηλαδή τοῦ περιορισμένου χαρακτῆρος τῆς ἐπιστήμης, εἶναι δυνατὸν νὰ καταλήξῃ εἰς γνῶσιν ἀληθῆ. Μόνον αὐτὸς ἔχει συνήθως τὸ δικαίωμα καὶ τὴν δύναμιν νὰ ὑπερηδῆσῃ τὰ ὅρια ταῦτα, ἀπαλλασσόμενος — ὅταν προστάξῃ τοῦτο ἢ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη — τῆς στενῆς ιδιότητός του ὡς ἐπιστήμονος.

23. — Ἐρωτᾶται ὁμως: Εἶναι τὸ ἄλογον κατ' ἀρχὴν ἀδύνατον νὰ συλληφθῆ λογικῶς, δηλαδή ἐπιστημονικῶς; Διὰ νὰ δοθῆ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἡ ὀρθὴ ἀπάντησις, πρέπει νὰ προβῶμεν εἰς διάκρισιν τοῦ ἀλόγου ἐκεῖνου, τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ δορᾷ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, κεῖται ὑπὸ τὸν λόγον (καὶ κεῖται ὑπὸ τὸν λόγον, διότι εἶναι κατ' ἀρχὴν ἐστερημένον νοήματος, δηλαδή εἶναι ἀπλῆ φύσις), ἀπὸ τοῦ ἀλόγου, τὸ ὁποῖον ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὴν ὑπερνίκησιν τοῦ λόγου, δηλαδή εὑρίσκειται ὑπεράνω τοῦ λόγου. Τὸ πρῶτον, ἂν καὶ ἄλογον, συλλαμβάνεται ἐπιστημονικῶς, ὅπως ἐν γένει πᾶν τὸ ἀπλῶς φυσικόν, καὶ ἐξηγεῖται ἐν συνδυασμῷ πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν πεπληρωμένην ὑπὸ νοημάτων ἱστορίαν βιολογικῶς, ἀνθρωπολογικῶς, ψυχολογικῶς. Τὸ δεύτερον, δηλαδή τὸ ἐκ τῆς ὑπερνικήσεως τοῦ λόγου προκύπτον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συλληφθῆ ἐπιστημονικῶς, διότι ἡ ἐπιστήμη, χρησιμοποιοῦσα μόνον τὴν λογικὴν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ νοήσῃ ὅ,τι γεννᾶται κατ' ὑπέρβασιν αὐτῆς. Τὸ ἄλογον λοιπὸν τοῦ ἀνωτέρου τούτου τύπου ἀποτελεῖ ἐξ ἴσου ὅριον καὶ φραγμὸν τῆς γνώσεως, ὅπως καὶ τὸ μόνον διὰ καλλιτεχνικῆς διαισθήσεως συλλαμβανόμενον ἢ μᾶλλον ἀναδημιουργούμενον ἀπολύτως ἀτομικόν. Δὲν θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα, ἐὰν συμπίπτῃ τὸ ἐκ τῆς ὑπερνικήσεως τοῦ λόγου προκύπτον ἄλογον πρὸς τὸ ἀπολύτως ἀτομικόν. Τὸ πρόβλημα τοῦτο, ὅπερ ἐπεχειρήσαμεν νὰ λύσωμεν ἐν ἰδιαιτέρᾳ ἐργασίᾳ,¹ δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐν τῷ προκειμένῳ ἀμέσως. Ἀρκούμενοι εἰς τὰς γενομένας παρατηρήσεις, θὰ προσπαθήσωμεν νὰ καταδείξωμεν τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχουν αὐταὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ συζητούμενον ἐνταῦθα πρόβλημα τῆς σχέσεως τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν ἐθνικισμόν.

1) Πρὸβλ. Panajotis Kanellopoulos, Das Individuum als Grenze des Sozialen und der Erkenntnis, ἐν «Archiv für angewandte Soziologie», Bd. III, Heft 2.

24.—Ποῖα εἶναι τὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια συνιστοῦν τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἔθνους; Εἶναι τὸ ἔθνος πραγματικότης ἢ μήπως εἶναι μόνον ἰδέα;

Τὸ ἔθνος — καὶ τοῦτο δέον ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς νὰ τονισθῇ — δὲν εἶναι πραγματικότης φυσική. Τὸ ὅτι δὲν εἶναι πραγματικότης φυσική, τοῦτο διακρίνει τὸ ἔθνος ἀπὸ τῆς συναγωνιζομένης ἐν πολλοῖς τὴν ἔννοιάν του ἔννοιας τῆς φυλῆς. Ἐὰν τὸ ἔθνος ἐμφανίζεται κοινωνιολογικῶς ὡς ἔννοια εὐρύτερα τῆς οἰκογενείας, ἢ φυλῆ — καὶ τοῦτο ἔχει σημασίαν μεγίστην — ἐμφανίζεται οὐχὶ κοινωνιολογικῶς, ἀλλὰ μόνον ἀνθρωπολογικῶς ὡς ἔννοια εὐρύτερα τῆς οἰκογενείας. Πρὸς θεμελίωσιν τῆς τελευταίας ταύτης παρατηρήσεως ἀναγκαῖον θεωροῦμεν, ὅπως εἴπωμεν γενικά τινα περὶ τῆς ἔννοιας τῆς φυλῆς.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι περὶ τὸ πρόβλημα τῆς φυλῆς ἔχουν ἐγερθῆ τόσαι διαφωνίαι, ὥστε ἀμφισβητεῖται ὑπὸ πολλῶν ἢ ὑπαρξίς αὐτῆς ταύτης τῆς ἔννοιας τῆς. Πάντως τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὅποιον συμφωνοῦν πάντες οἱ σοβαρῶς ἐρευνήσαντες τὸ πρόβλημα τῆς φυλῆς, εἶναι τοῦτο: ὅτι τὰ κριτήρια, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων δέον νὰ βαίνη τις εἰς τὴν πιστοποίησιν τῆς ὑπάρξεως τῆς φυλῆς, εἶναι ἀπλῶς φυσικά. Ἡ ἔννοια ταύτης εἶναι ἔννοια φυσική, συγκεκριμένως δὲ ἀνθρωπολογική καὶ ὄχι ἱστορική. Εἰς τὴν πιστοποίησιν τῆς ὑπάρξεώς της ὁδηγεῖ ἡμᾶς οὐχὶ ἡ μελέτη νοημάτων τεθειμένων ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ἡ μελέτη βιολογικῶν καὶ φυσικῶν ὄρων προϋποτιθεμένων ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Πάντα τὰ ἐπιχειρηθέντα μέχρι τοῦδε συστήματα κατατάξεως τῶν φυλῶν, εἰς αἷς διαιρεῖται τὸ γένος τοῦ *homo sapiens* — συστήματα, ὧν γνωστότερον τὸ τοῦ *Blumenbach*, συμφώνως πρὸς τὸ ὅποιον τὸ ἀνθρώπινον γένος διαιρεῖται εἰς τὴν καυκασίαν, τὴν μογγολικὴν, τὴν αἰθιοπικὴν, τὴν ἀμερικανικὴν καὶ τὴν μαλαϊκὴν φυλὴν —, ἐπεχειρήθησαν ἐπὶ τῇ βάσει κριτηρίων καθαρῶς φυσικῶν, ἐπὶ τῇ βάσει στοιχείων ἀνθρωπολογικῶν καὶ ἐστερημένων νοήματος ἱστορικοῦ. Τὸ ὅτι ἡ περὶ τὰς φυλὰς ἐρευνα ὠδήγησε καὶ πρὸς ὠρισμένον τρόπον παρατηρήσεως τῆς ἱστορίας καὶ δὴ πρὸς ὠρισμένην φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, δι' ἧς ἐρευνηταί τινες — ὡς π. χ. κατ' ἐξοχὴν ὁ κόμης *Gobineau* — ἠθέλησαν νὰ ἐμφανίσουν τὴν κοινωνικὴν τάξιν ἢ τὸν λαόν, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκον, ὡς ἀμέσως καταγόμενον ἐκ τῆς εὐγενεστερας τῶν φυλῶν, τοῦτο καὶ πᾶσαι ἐν γένει αἱ παρόμοιαι προσπάθειαι δὲν βασίζονται ἐπὶ ἀρχῶν ἀναιρουσῶν τὰ ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν λεχθέντα. Ἡ ψευδοεπιστημονικὴ αὕτη ἐκμετάλλευσις τοῦ προβλήματος τῶν φυλῶν — ἐκμετάλλευσις, εἰς ἣν διέπρεψε καὶ ὁ *Houston Stuart Chamberlain*, ὁ ὅποιος μάλιστα, ἐστε-

ρημένος τοῦ πνεύματος τοῦ G o b i n e a u , δὲν κατώρθωσε κἄν νὰ καλύψῃ τὰς προσωπικὰς του ἀδυναμίας ὑπὸ τὸ πρόσημα τοῦλάχιστον τῆς ἀντικειμενικότητος — ὁρμᾶται ὡσαύτως ἐκ τῆς ἀνθρωπολογικῶς καὶ ἀπλῶς φυσικοεπιστημονικῶς νοουμένης ἐννοίας τῆς φυλῆς. Κριτήρια φυσικὰ καὶ ἀνθρωπολογικὰ, ὡς τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδος, τὸ μέγεθος τοῦ ἀναστήματος καὶ τὸ σχῆμα τοῦ κρανίου, εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ὠδήγησαν τοὺς ἐρευνητὰς εἰς τὴν κατάταξιν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς φυλάς.

Σήμερον βεβαίως ἡ ἐπιστήμη ἀπέδειξεν, ὅτι πολλὰ αὐτῶν τούτων τῶν ἀπλῶς φυσικῶν κριτηρίων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὁρμήθησαν οἱ παλαιότεροι ἀνθρωπολόγοι, εἶναι ἄχρηστα. Ἦδη αὐτὸς οὗτος ὁ F r i e d r i c h R a t z e l , ὁ ἰδρυτῆς τῆς λεγομένης «Ἀνθρωπογεωγραφίας», ἐτόνισε π. χ., ὅτι ἡ κρανιολογία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέθοδος κατατάξεως τῶν φυλῶν. Πάντως ἡ βᾶσις, ἀφ' ἧς ὁρμᾶται ἡ θεωρία τῶν φυλῶν, μένει οὐσιαστικῶς ἡ αὐτή. Τὰ γνωρίσματα, τὰ ὅποια χαρακτηρίζουν τὴν φυλὴν καὶ τὰ ὅποια κατὰ τινὰς (οὕτω π.χ. κατὰ τὸν H o e r n e s) , μεταβιβαζόμενα κληρονομικῶς, δὲν εἶναι κἄν δυνατὸν νὰ μεταβληθοῦν ὑπὸ τῆς ἱστορίας, εἶναι καθαρῶς βιολογικὰ καὶ φυσικὰ. Καὶ ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τῶν Δαρβινιστῶν ἐὰν ὁρμηθῶμεν, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἱστορία σημειουμένη φυσικὴ ἐπιλογὴ γεννᾷ, μεταβάλλει καὶ καταστρέφει φυλάς, ἡ ἀρχή, τὴν ὁποίαν ἐθέσαμεν ἄνωτέρω, δὲν πρόκειται νὰ ἀναιρεθῇ. Καὶ ἐὰν ἀκόμη δοῦν ἐν τῇ ἱστορίᾳ—ἢ μᾶλλον : καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐξακολουθῇ νὰ δοῦν καὶ ἐν ἐν τῷ πλαισίῳ ταύτης—εἶδος τι ἐπιλογῆς, ἡ ἐπιλογὴ αὕτη εἶναι—ἐφ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀνθρωπολογικὸν διαφορισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς φυλάς—ἀπλῶς καὶ μόνον φυσικὴ, δηλαδὴ βασίζεται ἐπὶ καθαρῶς φυσικῶν, βιολογικῶν ἰδιοτήτων καὶ δυνάμεων.

25.—Τὸ ἔθνος ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὸν ἀντίποδα τῆς φυλῆς. Ἐὰν ἡ ἐννοια ταύτης βασίζεται ἐπὶ γνωρισμάτων ἀπλῶς φυσικῶν καὶ ἀνθρωπολογικῶν, ἡ ἐννοια τοῦ ἔθνους βασίζεται ἀντιθέτως ἐπὶ κριτηρίων, τὰ ὅποια, πεπληρωμένα ὑπὸ νοημάτων ἀνθρωπίνων, ἐμφανίζονται μάλιστα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀμφισβητοῦντα πολλάκις τὴν ἰσχὺν τῶν ἀνθρωπολογικῶν κριτηρίων τῆς φυλῆς, δηλαδὴ ἐμφανίζονται ἐνοῦντα καὶ συνδέοντα ψυχικῶς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ἡ ἀνθρωπολογία θὰ κατέτασεν εἰς ἀντιθέτους πρὸς ἀλλήλας φυλάς.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐξεδηλώθησαν τάσεις τι-
νες, αἱ ὅποιαi ἀπέβλεψαν εἰς τὸ νὰ στερήσουν τὴν ἰδέαν τοῦ ἔθνους

παντὸς πνευματικοῦ περιεχομένου, συγχέουσαι ταύτην πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς φυλῆς. Διασπασθέντος καὶ εὐρυνθέντος ἅφ' ἑνὸς τοῦ περιορισμένου, ἀλλὰ καὶ καθαρῶς πνευματικοῦ πλάισιου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκινεῖτο ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους, περιορισθείσης δὲ ἅφ' ἑτέρου τῆς εὐρυτάτης ἔννοιᾶς τῆς φυλῆς, ἐδημιουργήθησαν αἱ κινήσεις ἐκεῖναι τοῦ Πανσλαβισμού, τοῦ Παγγερμανισμού, τοῦ Παναμερικανισμού, τοῦ Πανισλαμισμού καὶ ἄλλων συγγενῶν ἰδεολογιῶν λατινικοῦ, ἰνδικοῦ καὶ σιωνιστικοῦ περιεχομένου, αἱ ὁποῖαι, φερόμεναι ὑπὸ μυστικοπαθοῦς, ἀλλὰ καὶ ξένης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς πᾶσαν ὀργανικότητα καὶ πνευματικότητα, συνειδήσεως, προεκάλεσαν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ πλήρη σύγχυσιν μεταξὺ τῆς ἔννοιᾶς τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἔννοιᾶς τῆς φυλῆς. Οὔτε ὅμως ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους, οὔτε ἡ ἰδέα τῆς φυλῆς ὑπῆρξεν ἡ προσδιορίσασα τὴν συνείδησιν, ἡ ὁποία ἐχρησίμευσε καὶ χρησιμεύει ἀκόμη ὡς φορεὺς τῶν κινήσεων τούτων. Πρὸς τὰς κινήσεις ταύτας ὠδήγησεν ἡ παραμόρφωσις ὑγιῶν ἴσως ἐν μέρει ἰδανικῶν, παραμόρφωσις ὀφειλομένη εἰς τὸ ὅτι ἐν τῇ συνειδήσει τῶν φορέων τῶν ἰδανικῶν τούτων ἠνώθη εἰς ἀθέμιτον γάμον ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους μετὰ τῆς ἔννοιᾶς τῆς φυλῆς, δηλαδή ἐπῆλθε σύγχυσις μεταξὺ τούτων. Ἀπαραίτητον λοιπὸν εἶναι, ὅπως ἐπιχειρηθῇ ἡ πλήρης διάκρισις τῶν δύο τούτων ἔννοιῶν ἀπ' ἀλλήλων.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς φυλῆς, ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους εἶναι καθαρῶς πνευματικοῦ περιεχομένου, εἶναι δημιούργημα τῆς ἱστορίας. Ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους δὲν προϋποτίθεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας — ὅπως προϋποτίθεται ἡ ἔκνοια τῆς φυλῆς — ἀλλ' ἐτέθη ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ ἱστορικῶς δράσαντος ἀνθρώπου καὶ δὲν ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῆς ἀπλῶς φυσικῆς αὐτοῦ ὄντοῦτος. Συγκεκριμένως μάλιστα ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους εἶναι προῖον τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ἀναζήτησις τῆς πηγῆς, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξεπήδησεν αὕτη, δὲν πρόκειται νὰ ἀπομακρύνῃ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ παρόντος εἰ μὴ κατὰ δύο ἑκατονταετηρίδας.

Ὁ Alfred Weber, ὅστις, μελετῶν εἰς τὸ μνημονευθὲν ἤδη ἐπανειλημμένως ἔργον του, τὴν κρίσιν τῆς νεωτέρας πολιτείας, θίγει καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἰδέας τοῦ ἔθνους, ἀνάγει ὀρθῶς τὴν γένεσιν ταύτης εἰς δύο ἀντιθέτους πρὸς ἀλληλας πηγὰς: εἰς τὴν λογοκρατίαν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ εἰς τὸν γερμανικὸν ρωμαντισμὸν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἡ δυτικοευρωπαϊκὴ, ἰδίᾳ δὲ ἡ γαλλικὴ λογοκρατία εἶχεν ἀνάγκην, πρὸς ἰδεολογικὴν θεμελίωσιν τοῦ φιλελευθερισμοῦ, συγκεκριμένως δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς πλειοψηφίας, νὰ προϋποθέσῃ τὴν ὑπαρξίν ὀργανικοῦ

τινος ὁμοιογενοῦς ὄλου. Ἡ ἀπολυταρχικὴ ἐξουσία ἀντλεῖ ἰδεολογικῶς τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δικαίωσίν της ἀπὸ τῆς μυοτικῆς καὶ ἀνεξιχνιάστου καταγωγῆς της ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἢ — ἂν δὲν πρόκειται περὶ κληρονομικῶς μεταβιβαζομένης ἐξουσίας — ἀπὸ χαρίσματος συνδεομένου πρὸς ὠρισμένον καὶ ὑπὸ πάντων ἀτομικῶς ἀναγνωριζόμενον πρόσωπον. Ὅταν ὅμως ἡ ἐξουσία οὔτε κληρονομικὴ εἶναι οὔτε χαρισματικὴ, ὅταν ἡ ἐξουσία εἶται λαϊκὴ καὶ δημοκρατικὴ, πόθεν δέον νὰ θεωρηθῇ αὕτη ἀντλοῦσα ἰδεολογικῶς τὴν δικαίωσίν της; Ἐὰν ἦτο πραγματοποιήσιμος ἡ οὐτοπία τῶν πρώτων ἀκραιφνῶν φορέων τοῦ Φιλελευθερισμοῦ, ἡ οὐτοπία τῆς ὁμοφωνίας πάντων τῶν πολιτῶν ὡς ἀναγκαίου ὄρου ἐκδηλώσεως τῆς πολιτειακῆς βουλήσεως, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἀπλοῦν. Ἀποκλειομένης ὅμως τῆς πιθανότητος τῆς ὁμοφωνίας — (καὶ εἶδομεν εἰς τὴν ἐσαγωγὴν ποίας τραγικᾶς ἀντινομίας γεννᾶ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ φιλελευθέρου πολίτου ὁ ἀποκλεισμός τῆς πιθανότητος αὐτῆς) — πῶς εἶναι δυνατὸν ἰδεολογικῶς νὰ στηριχθῇ καὶ νὰ τύχη δικαίωσης ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς πλειονοψηφίας σχηματιζομένη βούλησις τῆς πολιτείας καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης βασιζομένη ἐξουσία;

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο οἱ θεωρητικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐφεύρουν καθαρῶς λογικῶς ὅ,τι ἡ ζωὴ ἤρνεϊτο νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς αὐτοὺς καθαρῶς ὀργανικῶς. Καὶ ἐφεῦρον τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔθνους. Ἡ ἀρχὴ τῆς πλειονοψηφίας δὲν νοεῖται εἰμὴ μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ὑπάρξεως ὁμοιογενοῦς ὁλότητος. Μόνον ὅταν ὑπάρχῃ ἡ ὁμοιογένεια τοῦ ἔθνους, δέχεται τις ἐν ἀνάγκῃ (ἢ πάντως ὑποτίθεται, ὅτι δέχεται ἀφ' ἑαυτοῦ) νὰ θυσιάσῃ τῇ ἰδίαν αὐτοῦ θέλησιν καὶ νὰ ὑποταγῇ εἰς τὴν θέλησιν τῆς πλειονότητος διὰ νὰ μὴ κλονισθῇ ἢ ἀδιάσπαστος ὑπαρξίς τῆς ἔθνικῆς ὁλότητος. Εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ἔθνους θυσιάζει ὁ μειοψηφῶν τὴν γνώμην του, δικαιολογουμένης τοιουτοτρόπως ἠθικῶς τῆς ἀρχῆς τῆς πλειονοψηφίας. Εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον εἶδομεν, ὅτι αἱ ἀντινομίαι, τὰς ὁποίας δημιουργεῖ ἡ ἀρχὴ τῆς πλειονοψηφίας, εὔρηνται ἄλλοῦ. Εἶδομεν, ὅτι ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς πλειονοψηφίας σχηματιζομένη καὶ ἐκδηλουμένη βούλησις οὔτε κἂν πρὸς τὴν βούλησιν ἐκάστου τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν ταύτην τὴν πλειονότητα εἶναι δυνατὸν νὰ ταῦτισθῇ. Πάντως ἐν τῷ προκειμένῳ δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς τοῦτο. Ἄρκει εἰς ἡμᾶς ἐνταῦθα ἡ πιστοποίησις τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ θεωρητικοὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ Φιλελευθερισμοῦ, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ταῦτοχρόνως καὶ οἱ φορεῖς τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς λογοκρατίας, κατέφυγαν εἰς τὴν ἰδέαν

τοῦ ἔθνους διὰ νὰ στηρίξουν ἀπλῶς ἰδεολογικῶς τὴν ἀρχὴν τῆς πλειο-
 νοψηφίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κύριον γνώρισμα τοῦ φιλελευθέρου
 κράτους. Τοῦτο ἀρκεῖ διὰ νὰ ἐμφανίσῃ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ηὐνελή-
 φθη ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους, ὡς ἐσφαλμένον. Ἡ σύλληψις τῆς ἰδέας τοῦ
 ἔθνους εἰς τοὺς κύκλους τῶν λογοκρατῶν προῆλθεν οὐχὶ ἐξ ἐσωτερικῆς
 ἀνάγκης, ἐξ αἰσθηματικῆς καὶ μυστικῆς τινος ἀπαιτήσεως, ἀλλ' ἐκ
 σκοπιμότητος, ἐκ λογικοῦ ὑπολογισμοῦ, δηλαδὴ προῆλθεν ἐκ τῆς ὑπὲρ
 τὸ δέον ξηρᾶς καὶ λελογισμένης ἀνάγκης, ὅπως στηριχθῆ ἰδεολογικῶς
 τὸ νέον πολιτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον εὐηγγελίζοντο. Εἰς τὴν συνείδησιν
 τῶν λογοκρατῶν δὲν ἐγεννήθη ὀργανικῶς, δὲν ἐξεπήδησεν ὡς ἀληθῆς καὶ
 θερμὴ ζωὴ, ἀλλὰ κατεσκευάσθη ἀπλῶς καὶ κατεσκευάσθη ἐπὶ τῆ βάσει
 ἀκριβοῦς προὑπολογισμοῦ τῶν ἀναγκαίων διαστάσεών της, ἐπὶ τῆ βάσει
 ὠρισμένου σχεδίου ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους. Τοῦτο ὅμως ἦτο καὶ ἐπόμενονον.
 Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ ἀληθῆς σύλληψις τῆς ἰδέας τοῦ ἔθνους δὲν ἦτο δυνα-
 τὸν νὰ ἐμφανισθῆ ὡς προῖον λογοκρατικῆς κατευθύνσεως — (καὶ δὲν
 ἦτο δυνατόν νὰ ἐμφανισθῆ ὡς τοιοῦτον προῖον, διότι ἡ λογοκρατία
 ἀδυνατεῖ νὰ νοήσῃ φαινόμενα, ὡς τὸ ἔθνος, φαινόμενα ἐστερημένα
 λογικῶς συγκεκριημένων γνωρισμάτων) — ἐκτὸς τούτου, ἡ σύλληψις τῆς
 ἰδέας τοῦ ἔθνους δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιχειρηθῆ ἐπιτυχῶς εἰς χώρας, ὡς
 ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία (ἰδίᾳ ὡς ἡ τελευταία αὕτη), χώρας, αἱ ὁποῖαι κατὰ
 τύχην ἀγαθὴν ἐγνώρισαν τὴν κρατικὴν αὐτῶν ὄντοτητα ταυτιζομένην πρὸς
 τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν καὶ ἀκεραιότητα. Ὁ λαὸς ὡς στοιχεῖον τῆς
 πολιτείας, ὡς στοιχεῖον τοῦ γαλλικοῦ κράτους, ἐνεφανίσθη—ὅταν ἤρξατο
 ἀποκρυσταλλούμενον κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς
 ἀλληλεγγύης—ὡς ἔννοια καλύπτουσα σχεδὸν πλήρως τὴν ἔννοιαν τοῦ γαλ-
 λικοῦ ἔθνους. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον, ὅτι εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Γάλλου
 συγχέεται καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν πολλοῖς ἡ ἔννοια τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν
 ἔννοιαν τοῦ ἐπὶ τῆ βάσει τεχνικῶν ἀπλῶς κριτηρίων ὀριζομένου «πολιτει-
 ακοῦ λαοῦ», δηλαδὴ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ λαοῦ ὡς στοιχείου τῆς πολιτείας.
 Ὁ Γάλλος δὲν ἐγνώρισε τὸν ἀγῶνα, ὅστις διεξήχθη μεταξὺ κράτους
 καὶ ἔθνους, ἀγῶνα, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ὀμιλήσωμεν ἰδιαιτέρως κατω-
 τέρω, ἢ μᾶλλον: καὶ ἐὰν ἐγνώρισεν ἐν μέρει τὸν ἀγῶνα τοῦτον, δὲν
 ὑπέστη πάντως τὰς δοκιμασίας, εἰς τὰς ὁποίας ὠδήγησεν ὁ ἀγὼν οὗτος
 ἄλλους λαούς. Εἰς τὴν συνείδησιν λοιπὸν τοῦ Γάλλου ἔθνος καὶ λαὸς
 ὡς στοιχεῖον τῆς πολιτείας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διακριθοῦν πλήρως.
 Ὡς ἐκ τούτου ὁ Γάλλος ἐξακολουθεῖ ἐν πολλοῖς καὶ σήμερον ἀκόμη
 χρησιμοποιῶν πρὸς σύλληψιν τῆς ἔννοιᾶς τοῦ ἔθνους τὰ αὐτὰ στενῶς
 λογικὰ καὶ τεχνικὰ κριτήρια, ἐπὶ τῆ βάσει τῶν ὁποίων συλλαμβάνεται

ἡ ἔννοια τοῦ λαοῦ ἐν τῇ εἰδικῇ σημασίᾳ τούτου ὡς στοιχείου τῆς πολιτείας. Περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖ καὶ ἡ περίφημος περὶ τοῦ ἔθνους πραγματεία τοῦ R é n a n. Τὸ ὅτι τὸ ἔθνος—καὶ ὅταν ἀκόμη καλύπτεται κατὰ τύχην ὑπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ λαοῦ ὡς τοῦ συνόλου τῶν ὑπηκόων ὠρισμένης πολιτείας—δὲν ταυτίζεται οὐσιαστικῶς πρὸς τὸν λαόν, τὸ ὅτι τὰ κριτήρια, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων συλλαμβάνονται αἱ ἔννοιαι τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ λαοῦ, εἶναι διάφορα πρὸς ἀλληλα (τοῦ λαοῦ ὡς τοῦ συνόλου τῶν ὑπηκόων ὠρισμένου κράτους χαρακτηριζομένου ὑπὸ γνωρισμάτων καθαρῶς τεχνικῶν), τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιληφθῶν εἰ μὴ οἱ ἰδεολογικοὶ φορεῖς ἐθνικῆς συνειδήσεως ταλαιπωρηθείσης καὶ δοκιμασθείσης, δηλαδή οἱ θεωρητικοὶ ἀντιπρόσωποι ἔθνους, τοῦ ὁποίου ἡ ἰδέα κατεπολεμήθη ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ κράτους, ἔθνους, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε τὴν τύχην νὰ αἰσθανθῇ ἑαυτὸ πλήρως ἢ καὶ ἐπαρκῶς καλυπτόμενον ὑπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ λαοῦ ὡς τοῦ στοιχείου μιᾶς καὶ ὠρισμένης πολιτείας.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς τυχαῖον τὸ ὅτι ἡ πρώτη ἀληθῆς σύλληψις καὶ πλήρης θεωρητικὴ συγκρότησις τῆς ἰδέας τοῦ ἔθνους ὀφείλεται εἰς τοὺς θεωρητικοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ γερμανικοῦ ρωμαντισμοῦ. Ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους ἔχει ἀνάγκην τῆς διασπορᾶς διὰ νὰ τραφῇ καὶ γιγαντωθῇ. Ἡ ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν ἐκφράζει ἡ παρατήρησις αὕτη, ἐπικυροῦται καὶ ὑπὸ τῆς νεώτερας ἑλληνικῆς ἱστορίας. Λαοί, τοὺς ὁποίους ὁ ΙΘ' αἰὼν ἐγνώρισεν ἐν διασπορᾷ ἢ ὑποδουλώσει, συνέλαβον τὴν ἰδέαν τοῦ ἔθνους καθαρώτερον καὶ πληρέστερον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἰσῆλθον κρατικῶς συγκεκροτημένοι εἰς τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Ἐκεῖνο π. χ., τὸ ὁποῖον ἐμπνέει τὸν Γάλλον, δὲν εἶναι τόσον ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους, ὅσον ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος. Ὁ πατριωτισμὸς ὅμως, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει ἀναντιρρήτως τὸν γαλλικὸν λαὸν ἔξαιρέτως, εἶναι αἴσθημα διάφορον τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος. Ὁ πατριωτισμὸς εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένος πρὸς τὴν γῆν, πρὸς ὠρισμένην γῆν. Ὑπάρχουν περιπτώσεις εἰς τὴν ἱστορίαν, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ πατριωτισμὸς ἐμφανίζεται ἀντιστρατευόμενος τὸ γενικώτερον ἐθνικὸν αἴσθημα. Καὶ ἀντιστρόφως! Ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους ἐπιβάλλει πολλάκις εἰς τὸν φορέα τῆς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος. Τὰ τραγικώτερα παραδείγματα ἀνταγωνισμοῦ μεταξύ ἐθνικοῦ καὶ πατριωτικοῦ αἰσθήματος παρέχει ἡ τύχη τῶν πληθυσμῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι, κάμνοντες χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐθελουσίας ἀνταλλαγῆς, θυσιάζουν τὸ πατριωτικὸν τῶν αἰσθημα εἰς τὸν βωμὸν

τοῦ ἐθνικοῦ των αἰσθήματος. Ὁ Ἕλληνας ἠναγκάσθη ἐπανειλημμένως κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας νὰ ἐκλέξη μεταξὺ ἔθνους καὶ πατρίδος. Εἰς βάρος του μάλιστα ἐπραγματοποιήθη καὶ ἡ μόνη εἰς τὴν ἱστορίαν περίπτωσις ἀναγκαστικῆς συμβατικῆς ἐγκαταλείψεως τῶν πατρικῶν ἐστιῶν.

Ὁ πατριωτισμὸς λοιπὸν εἶναι αἶσθημα διάφορον τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος. Διὰ νὰ νοηθῆ πλήρως ἡ διάκρισις αὕτη καὶ διὰ νὰ τονισθῆ ἡ κοινωνιολογικὴ σημασία ταύτης, πρέπει νὰ συνδυασθῆ πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Ferdinand Tönnies περὶ κοινότητος καὶ κοινωνίας, ὡς συνεπληρώθη αὕτη ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Herman Schmalenbach.

26.—Ὁ Tönnies, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πατὴρ τῆς νεωτέρας γερμανικῆς κοινωνιολογίας, ἐνεφανίσθη ὡς εἰς τῶν κυριωτέρων κριτικῶν τοῦ μηχανικοῦ καὶ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς μας. Ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς ἀντιλήψεως τῶν ρωμαντικῶν περὶ τῆς ὀργανικότητος τῆς ἀληθοῦς ζωῆς, συνδυάσας τὴν ἀντίληψιν ταύτην πρὸς θεωρίας τινὰς τοῦ Καρόλου Marx καὶ τοῦ Ἄγγλου ἱστορικοῦ τοῦ δικαίου Henry Maine, ἐμψυχωθεὶς δὲ τέλος καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀγροτικοῦ πολιτικοῦ Justus Möser, ἐδημιούργησε θεωρίαν, ἡ ὁποία ἐπεβλήθη εἰς τὴν γερμανικὴν κοινωνιολογίαν, ὅσον οὐδεμία ἄλλη προγενεστέρα διδασκαλία. Πρόκειται περὶ τῆς θεωρίας, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν εἰς τὸ ἔργον του «Κοινότης καὶ κοινωνία», θεωρίας, ἧς τὸ περιεχόμενον διατυπώνει αὐτὸς οὕτως ὁ τίτλος τοῦ θεμελιώδους τούτου ἔργου του¹.

Δύο εἶναι, κατὰ τὸν Tönnies, αἱ μορφαί, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐξεδηλώθη μέχρι τοῦδε ἡ συμβίωσις τῶν ἀνθρώπων. Αἱ μορφαί αὗται εἶναι ἡ κοινότης καὶ ἡ κοινωνία. Ἐκάστη τῶν μορφῶν τούτων δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἰδιαιτέραν ἐξωτερικὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ δέον νὰ ἀναχθῆ καὶ εἰς ἰδιαίτερον τύπον ἀνθρωπίνης βουλήσεως. Ἡ κοινότης εἶναι προῖόν τῆς οὐσιαστικῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ κοινωνία εἶναι προῖόν τῆς αὐθαιρέτως σχηματιζομένης τεχνητῆς βουλήσεώς του. Ἡ κοινότης βασίζεται ἐπὶ βουλήσεως, ἣτις πηγάζει ἀφ' ἑαυτῆς ἐκ τῆς αἰσθηματικῆς ἐσωτερικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ κοινωνία ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν της εἰς βούλησιν, ἡ ὁποία ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῆς σκέψεως, ὑπὸ τοῦ ὑπολογισμοῦ, ὑπὸ σκοπῶν. Ἡ βούλησις, ἐφ' ἧς βασίζεται ἡ κοινότης, ἐκδηλοῦται ὡς ἀρέσκεια, ὡς συνήθεια, ὡς μνήμη.

1) Πρβλ. ἐν σχέσει πρὸς τὰ κατωτέρω: Ferdinand Tönnies, Gemeinschaft und Gesellschaft, Berlin 1926.

Ἡ βούλησις, ἐξ ἧς ἀρύεται τὴν ὑπαρξίν της ἡ κοινωνία, ἐκδηλοῦται ὑπὸ μορφὰς οὐχὶ συναισθηματικὰς, ἀλλὰ λογικὰς. Ἡ κοινωνία, ἀντιθέτως πρὸς τὴν κοινότητα, παριστάνει κύκλον ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι συμβιοῦν εἰρηνικῶς, ἐν ᾧ οὐσιαστικῶς εἶναι οὐχὶ ἠνωμένοι, ἀλλὰ κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων. Ἐν ᾧ ἡ κοινότης ἀποτελεῖ πραγματικὴν κοινότητα αἵματος, τόπου ἢ πνεύματος, τῶν μελῶν της νοούντων ἀλληλα κατὰ τρόπον οὕτως εἶπείν φυσικὸν ἢ ὀργανικόν, ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀνήκει ἕκαστος μόνον εἰς ἑαυτὸν καὶ δὲν νοεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν ἄλλον, ἀλλὰ συμβάλλεται ἁπλῶς πρὸς τὸν ἄλλον. Ἐν ᾧ ἐν τῇ κοινότητι νοεῖ ἕκαστος τὴν ζωὴν του ὡς ἀποστολήν, ἐν τῇ κοινωνίᾳ νοεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴν ζωὴν του ὡς ἐπάγγελμα.

— Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐν περιλήψει ἐκτεθεισῶν γενικῶν ἀρχῶν μελετᾷ ὁ Tönnies ὁλόκληρον τὴν ἑκτασιν, τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὴν πολιτικὴν, θρησκευτικὴν, οἰκονομικὴν κλπ. ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ἡ σημασία τῆς διακρίσεως κοινωνίας καὶ κοινότητος, καταλήγων εἰς τὰ ἐξῆς γενικὰ συμπεράσματα: Ἡ κοινότης γνωρίζει τρεῖς μορφὰς ἐξελίξεως. Τὴν πρώτην μορφήν ἀποτελεῖ ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ, τῆς ὁποίας σύμβολον εἶναι ἡ ὁμόνοια. Ὑποκείμενον τῆς κοινότητος κατὰ τὸ πρῶτον τοῦτο στάδιον τῆς ἐξελίξεώς της εἶναι ὁ λαὸς ἐν τῇ προπολιτειακῇ αὐτοῦ ὀργανώσει. Δευτέρα μορφή εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ χωρίου, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ὑποκείμενον τὸ κοινοβιακὸν πολιτικὸν καθεστῶς, ὅπερ ἴσχυσεν ὡσαύτως πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς πολιτείας. Ὡς τρίτη καὶ τελευταία μορφή κοινότητος ἐμφανίζεται ἡ ζωὴ τῆς πόλεως, ὡς ἐξεδηλώθη αὕτη καὶ ἤκμασε κυρίως κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Σύμβολον ταύτης εἶναι ἡ θρησκεία, ὡς ὑποκείμενόν της δὲ ἰσχύει ἡ ἐκκλησία.

Ὅπως ἡ κοινότης, οὕτω καὶ ἡ κοινωνία γνωρίζει τρία στάδια ἐξελίξεως. Κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ζωῆς τῆς μεγαλοπόλεως, ἡ συμβατικότης εἶναι ὁ κύριος παράγων συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Τὸ δεύτερον στάδιον παριστάνει ἡ ἔθνη ζωὴ, τῆς ὁποίας κίνητρον εἶναι ἡ πολιτικὴ καὶ ὑποκείμενον ἡ πολιτεία. Ὡς τρίτην καὶ τελευταίαν μορφήν κοινωνίας ἐμφανίζει ὁ Tönnies τὴν κοσμοπολιτικὴν ζωὴν, ἡ ὁποία διέπεται κυρίως ὑπὸ τοῦ παράγοντος τῆς κοινῆς γνώμης. Μὲ ἄλλας λέξεις: πρὸς τὴν κοινότητα ἀνταποκρίνεται ὁ πνευματικὸς, ψυχικὸς καὶ ὀργανικὸς πολιτισμὸς, δηλαδή ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν οἱ Γερμανοὶ «Kultur», ἐν ᾧ πρὸς τὴν κοινωνίαν ἀνταποκρίνεται ὁ ὑλικὸς, λογικὸς καὶ μηχανικὸς πολιτισμὸς, τὸν ὁποῖον ἀντιπαρατάσσουν οἱ Γερμανοὶ εἰς τὴν «Kultur» διὰ τοῦ ὄρου «Zivilisation».

Ταῦτα διδάσκει ὁ Ferdinand Tönnies. Εἰς τὴν διδασκαλίαν τούτου ἐπήνεγκε μικρὰν μὲν, ἀλλ' οὐσιώδη τροποποίησιν ὁ Hermann Schmalenbach. Εἶδομεν ἄνωτέρω ὅτι ὁ Tönnies θεωρεῖ ὡς κοινότητα ὄχι μόνον τὴν φυσικὴν καὶ τὸ αἶσθημα ὑπὸ τὴν ἀπλὴν φύσιν καλύπτουσιν κοινότητα τοῦ αἵματος καὶ τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινότητα τοῦ πνεύματος. Ὁ Max Weber, ὅστις παρέλαβεν ἐν πολλοῖς καὶ ἐχρησιμοποίησε τὴν θεμελιώδη διάκρισιν τοῦ Tönnies, ἐτόνισε καθαρότερον, ὅτι ἡ κοινότης εἶναι δυνατόν νὰ βασίζεται ἢ ἐπὶ συνδέσμου ὀφειλομένου εἰς παράδοσιν ἢ ἐπὶ συνδέσμου ὀφειλομένου εἰς ἄμεσον ψυχικὴν συγκίνησιν. Ὁ Schmalenbach, συμπληρῶν τὴν ὀρολογικὴν αὐτὴν συζήτησιν, διακρίνει πλήρως ἀπὸ τῆς κοινότητος τὸν σύνδεσμον, ὅστις πηγάζει ἐξ ἄμεσου ψυχικῆς συγκινήσεως, τὸν σύνδεσμον, ὅστις ὀφείλεται εἰς σύμπτωσιν πνευμάτων ἢ ψυχικῆς διαθέσεως, χαρακτηρίζων τοῦτον δι' ὄρου ἰδιαιτέρου.¹ Τρεῖς εἶναι, κατὰ τὸν Schmalenbach, καὶ ὄχι δύο αἱ μορφαί, δι' ὧν ἐπικοινωνοῦν οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἀλλήλους. Αἱ μορφαὶ αὗται εἶναι ἡ κοινότης, ἡ κοινωνία καὶ ὁ δεσμός. Τὴν κοινωνίαν ἀφῆκεν ὁ Schmalenbach ἄθικτον. Τὸν δεσμὸν ἐδημιούργησεν οὗτος διὰ περιορισμοῦ τῆς ἐννοίας τῆς κοινότητος. Κοινότης δὲν εἶναι πᾶς σύνδεσμος πηγάζων ἐκ τοῦ αἰσθήματος. Κοινότης εἶναι μόνον ὁ σύνδεσμος ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου τὸ θεμελιωτικὸν αἶσθημα² ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῆς ἀπλῆς φύσεως καὶ στηρίζεται κατ' ἀκολουθίαν ἐπὶ παραδόσεως ὀφειλομένης εἰς κοινότητα αἵματος ἢ τόπου. Ὁ σύνδεσμος, τοῦ ὁποίου τὸ θεμελιωτικὸν αἶσθημα ὀφείλεται εἰς σύμπτωσιν πνευμάτων καὶ ψυχικῶν διαθέσεων, εἰς ἐσωτερικὸν ἐνθουσιασμόν, ἀποτελεῖ οὐχὶ ἀπλῶς κοινότητα, ἀλλὰ «δεσμὸν».

Δὲν θὰ ἐξετάσωμεν λεπτομερῶς τὴν θεωρίαν τοῦ Schmalenbach, ἀλλὰ θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς ὀλίγας τινὰς παρατηρήσεις ἀναγκαίας ἐν τῷ προκειμένῳ. Ὁ Schmalenbach, ὁρμώμενος ἀπὸ τῆς ὀρολογίας τοῦ Max Weber, θεωρεῖ πάντα σύνδεσμον ὀφειλόμενον εἰς αἶσθημα μεταβιβασθὲν διὰ τῆς παραδόσεως, ὡς ἀπλὴν κοινότητα

1) Πρὸβλ. σχετικῶς: Hermann Schmalenbach, Die soziologische Kategorie der Bundes, ἐν «Die Dioskuren» (Jahrbuch für Geisteswissenschaften), I. Band. München 1922, σ. 25—105.

2) Ὁ Schmalenbach μάλιστα δὲν θέλει καὶ νὰ ὀμιλῇ περὶ «αἰσθήματος», ἐπὶ τοῦ ὁποίου βασίζεται ἡ κοινότης. Πρὸβλ. op. cit., σ. 54 κ. ε.— Ἡμεῖς διατηροῦμεν τὴν ὀρολογίαν τοῦ Tönnies, ἀντιτιθέμενοι εἰς τὴν γνώμην τοῦ Schmalenbach.

καὶ ὄχι ὡς δεσμόν, ἀνάγων τοιουτοτρόπως τὸ στοιχεῖον τῆς παραδόσεως εἰς κριτήριον τεταγμένον, ὅπως ὀδηγῆ ἡμᾶς εἰς τὴν διάκρισιν τῆς κοινότητος ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸν Schmalenbach. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι οἱ τύποι ἐκεῖνοι τοῦ «δεσμοῦ», τοὺς ὁποίους κυρίως ἔχει ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ Schmalenbach, ὀφείλουν τὴν ὑπαρξίν των κυρίως εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς παραδόσεως. Ἡ φιλία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἀναντιρρήτως τὸν κυριώτερον τύπον (ὄχι ὅμως καὶ τὸ πρότυπον) δεσμοῦ, ἀρνεῖται τὴν παράδοσιν, χωρίζει πολλάκις τὸν υἱὸν ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ ἔχει πυρῆνα ἐπαναστατικόν. Τὸν ἐπαναστατικόν της χαρακτήρα ὀφείλει ἡ φιλία εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἔλκει τὴν καταγωγὴν της ἀπὸ τῶν «ἀνδρικῶν συνδέσμων», οἱ ὁποῖοι συνεπήχθησαν εἰς τὰς μητριαρχικῶς ὀργανωμένας χώρας ὡς ἀντίδρασις κατὰ τῆς ὑπεροχῆς τῆς γυναικός, ὡς ἀντίδρασις κατὰ τῆς παραδόσεως, τὴν ὁποίαν κατ' ἐξοχὴν ἐξεπροσώπουν αἱ γυναῖκες καὶ αἱ συντηρητικαὶ των ἐστίαι. Ἡ φιλία—ὅταν συνάπτεται μεταξὺ ἀνδρῶν (καὶ μόνον μεταξὺ ἀνδρῶν συνάπτεται ἡ ἀληθῆς φιλία) προσβάλλει πολλάκις ὄχι μόνον τῆς παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔρωτος τὴν δύναμιν καὶ τὸ κῦρος. Τὸ αὐτὸ δέον νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῶν δεσμῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν χαρακτήρα εὐρύτερον τῆς φιλίας καὶ ὀφείλονται εἰς τὴν ἐπίδρασιν προφητικῶς προβαλλόντων ποιητῶν, ὅπως εἶναι ὁ κύκλος, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησε περὶ ἑαυτὸν ὁ Γερμανὸς ποιητῆς Stefan George. Ὁ George καλεῖ τοὺς ἐκλεκτοὺς νὰ ἐγκαταλείψουν πατρίδα καὶ γονεῖς. Τὸ ὅτι ὅμως οἱ τύποι οὗτοι «δεσμοῦ» ἀρνοῦνται τοὺς ἐκ παραδόσεως δεδομένους συνδέσμους δὲν σημαίνει, ὅτι ὁ δεσμός ἐν γένει δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βασισθῆ ἐπὶ αἰσθήματος ὀφειλομένου εἰς παράδοσιν καὶ ὅτι πᾶς σύνδεσμος βασιζόμενος ἐπὶ τοιούτου αἰσθήματος δὲν εἶναι δεσμός, ἀλλ' εἶναι ἀπλῆ κοινότης. Ὡς κύριον κριτήριον πρὸς διάκρισιν τοῦ δεσμοῦ ἀπὸ τῆς κοινότητος δὲν πρέπει νὰ χαρακτηρισθῆ ἡ παράδοσις. Ὅταν θέλωμεν νὰ κατατάξωμεν κοινωνιολογικῶς σύνδεσμόν τινα, ὁ ὁποῖος ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν εἶναι «κοινωνία» (ὑφ' ἣν ἔννοιαν νοεῖ ταύτην ὁ Tönnies), πρέπει νὰ θέτωμεν τὸ ἐξῆς ἐρώτημα: τὸ θεμελιωτικὸν αἰσθημα τοῦ συνδέσμου τούτου ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῆς ἀπλῆς φύσεως ἢ ὄχι; Ἐὰν ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῆς ἀπλῆς φύσεως (συγκεκριμένως: ὑπὸ κοινότητος τόπου ἢ αἵματος καὶ ὑπὸ παραδόσεως ὀφειλομένης εἰς ταιαύτην ἀπλῶς κοινότητα), τότε ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος σύνδεσμος ἀποτελεῖ ὄχι δεσμόν, ἀλλ' ἀπλῆν κοινότητα. Ἐὰν ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος σύνδεσμος βασιζέται ἐπὶ αἰσθήματος ὑπαγορευομένου οὐχὶ ὑπὸ τῆς ἀπλῆς φύσεως, δηλαδή

ὑπὸ κοινότητος αἵματος ἢ τόπου, ἀλλ' ὑπὸ βαθυτέρας ψυχικῆς συγκι-
νήσεως, ὑπὸ κοινότητος πνεύματος καὶ ἐσωτερικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τότε
ὁ σύνδεσμος αὐτὸς—καὶ εἰν ἀκόμη τὸ θεμελιωτικὸν τούτου αἴσθημα
εἶναι αἴσθημα μεταβιβαζόμενον διὰ τῆς παραδόσεως—ἀποτελεῖ «δε-
σμὸν» καὶ οὐχὶ ἀπλῆν κοινότητα. Ἡ παράδοσις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ
χρησιμεύσῃ ὡς στοιχεῖον διακρίνον τὴν κοινότητα ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ.

Ὁ κυριώτερος τύπος συνδέσμου, τοῦ ὁποίου τὸ θεμελιωτικὸν αἴ-
σθημα—ἂν καὶ μεταβιβάζεται καὶ τονοῦται ὑπὸ τῆς παραδόσεως—συ-
νιστᾷ οὐχὶ κοινότητα, ἀλλὰ δεσμὸν, εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἔθνος. Καὶ συνι-
στᾷ τὸ ἔθνος δεσμὸν καὶ οὐχὶ ἀπλῆν κοινότητα, διότι τὸ θεμελιωτικὸν
του αἴσθημα—ἂν καὶ μεταβιβάζεται ὑπὸ τῆς παραδόσεως—δὲν ὑπα-
γορεύεται ὑπὸ τῆς ἀπλῆς φύσεως, δηλαδὴ ὑπὸ κοινότητος αἵματος καὶ
τόπου (ἀδιάφορον εἰν ἢ κοινότης τοῦ τόπου ἀποτελεῖ πολλάκις, πάν-
τως οὐχὶ κατ' ἀνάγκην, τυχαῖον αὐτοῦ συστατικόν), ἀλλ' ὑπαγορεύεται
ὑπὸ παραγόντων ξένων πρὸς τὴν ἀπλῆν φύσιν.

27.—Ἡδη—βασιζόμενοι πλέον ἐπὶ τῶν θεωριῶν τοῦ *Tönnies*
καὶ τοῦ *Schmalenbach*, ὡς ἐτροποποιήθησαν αὐταὶ ἀνωτέρω
ὑφ' ἡμῶν—εἶναι δυνατὸν νὰ προβῶμεν εἰς πληρεστέραν διάκρισιν τοῦ
πατριωτικοῦ ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος, κατατάσσοντες πλέον ἕκα-
στον τῶν ἐπὶ τῶν αἰσθημάτων τούτων βασιζομένων συνδέσμων εἰς
διαφόρους πρὸς ἀλλήλους κοινωνιολογικοὺς τύπους. Ὁ σύνδεσμος,
ὅστις βασίζεται ἐπὶ τοῦ πατριωτικοῦ μόνον αἰσθήματος, ἀποτελεῖ
ἀπλῆν «κοινότητα». Τὸ ὅτι δὲν ἀποτελεῖ «κοινωνίαν» (ἐν τῇ στενῇ καὶ
ὑπὸ τοῦ *Tönnies* ἐγκαινισθείσῃ σημασίᾳ τῆς λέξεως), περὶ αὐτοῦ
δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, διότι ὁ ἐπὶ κοι-
νοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος βασιζόμενος σύνδεσμος, ἐκτὸς τοῦ ὅτι
συνδέει τὰ μέλη του δι' αἰσθήματος καὶ οὐχὶ διὰ λογικῶν καὶ σκοπί-
μων ὑπολογισμῶν, συνδέει ταῦτα δι' αἰσθήματος ὑπαγορευομένου κατ'
ἐνστικτον καὶ ἀσυνειδήτως ὑπὸ τῆς φύσεως, συγκεκριμένως δὲ ὑπὸ τῆς
κοινότητος τοῦ τόπου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο διακρίνει μάλιστα θεμε-
λιωδῶς τὸν ἐπὶ πατριωτικοῦ αἰσθήματος βασιζόμενον σύνδεσμον ὡς
τύπον ἀπλῆς «κοινότητος» οὐχὶ μόνον ἀπὸ παντὸς τύπου «κοινωνίας»,
ἀλλὰ καὶ ἀπὸ παντὸς τύπου «δεσμοῦ».

Ἀντιθέτως πρὸς τὸν σύνδεσμον, ὅστις βασίζεται ἐπὶ πατριωτικοῦ
αἰσθήματος, τὸ ἔθνος ἀποτελεῖ οὐχὶ ἀπλῆν κοινότητα, ἀλλὰ δεσμὸν.
Ὁ *Tönnies*, παρασυρόμενος ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὄχι μόνον ἡ ἰδέα,
ἀλλὰ καὶ ἡ πραγματικότης τοῦ ἔθνους ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς
προῖον τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἢ ὁποία ἐγέννησε τὴν πολιτικὴν ἐν τῇ

πλήρει σημασία τῆς λέξεως καὶ τὸ κράτος ἐν τῇ πλήρει ἐκτάσει του, δηλαδή τῆς ἐποχῆς, ἣ ὁποία ἤρξατο θυσιάζουσα τὸ ὀργανικὸν ἄσκοπον χάριν τῆς ἀνοργάνου καὶ ξηρᾶς σκοπιμότητος, χαρακτηρίζει τὴν ἐθνικὴν ζωὴν ὡς ἀποτελοῦσαν βαθμίδα ἐξελίξεως τῆς «κοινωνίας» ἐν τῇ στενῇ καὶ εἰδικῇ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ. Διατεθειμένος, ὅπως ἀρνηθῆ ἔσωτερικῶς καὶ κατακρίνη πᾶν ὅτι συνδέεται πρὸς τὴν νεωτέραν ἐποχὴν, κατατάσσει καὶ τὸ ἔθνος εἰς τὴν ἐκτοπίσασαν τὴν κοινότητα κοινωνίαν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ διαφρονήσωμεν πρὸς τὸν *Tönnies*. Τὸ ἔθνος δὲν ἀνήκει εἰς τὸν κοινωνιολογικὸν τύπον τῆς κοινωνίας. Ὁ *Tönnies*, ὅστις δὲν προβαίνει εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ *Schleiermacher* ἐπιχειρηθεῖσαν καὶ ὑφ' ἡμῶν υἱοθετουμένην διάκρισιν μεταξὺ κοινότητος καὶ δεσμοῦ, θὰ ἔπρεπε νὰ κατατάξῃ τὸ ἔθνος εἰς τὸν τύπον τῆς κοινότητος.

Οἱ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀναδειχθέντες ἀντιπρόσωποι τοῦ γερμανικοῦ ῥωμαντισμοῦ, οἱ ὅποιοι συνέλαβον καὶ ἐν τῇ ἔσωτερικῇ αὐτῆς οὐσίᾳ τὴν ἰδέαν τοῦ ἔθνους, ἐγνώριζον τοῦτο, ἂν καὶ δὲν ἔκαμαν βεβαίως χρῆσιν τῶν ὑπὸ τοῦ *Tönnies* ἐγκαινισθέντων ὄρων τῆς νεωτέρας κοινωνιολογίας, ὄρων, τοὺς ὁποίους μόνος ὁ *Schleiermacher*, εἰς τῶν κυριωτέρων φορέων τοῦ ρωμαντικοῦ ἰδεαλισμοῦ, συνέλαβε κατὰ τρόπον στοιχειώδη μὲν, ἀλλὰ προφητικόν. Ἦδη αὐτὸς οὗτος ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ρωμαντικοῦ ἰδεαλισμοῦ, ὁ *Herder*, ἐμφανίζεται συλλαμβάνων καὶ νῶν εἰς ὄλον αὐτῆς τὸ βάθος τὴν ἰδέαν τοῦ ἔθνους. Εἰς τὴν «φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας» του, εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο (μετὰ τὴν «*Scienza nuova*» τοῦ *Giambattista Vico*) ἐκ τῶν μεγάλων ἔργων, δι' ὧν τὸ πρῶτον ἐπεχειρήθη εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πνεύματος ἢ βαθύτερα κατανόησις τοῦ ἱστορικοῦ φαινομένου, ὁραματίζεται οὗτος πολλὰ ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἡ ἱστορία δὲν εἶχεν ἀκόμη πλήρως διαμορφώσει. Οἱ παραλαβόντες καὶ διαμορφώσαντες περισσότερον τὰς ἰδέας του — καὶ εἰς τούτους ἀνίσχουν ὡσαύτως οἱ ἰδρυταὶ καὶ κύριοι ἀντιπρόσωποι τῆς ἱστορικῆς τοῦ δικαίου σχολῆς — διεμόρφωσαν σὺν τοῖς ἄλλοις πληρέστερον καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ ἔθνους. Τὸ παράδοξον εἶναι ἁπλῶς τοῦτο: οὗτοι ὁμιλοῦν ὀλιγώτερον περὶ τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος καὶ περισσότερον περὶ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος. Ἀντιθέτως ὅμως πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ φιλελευθερισμοῦ καὶ τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς λογοκρατίας, οἱ ὅποιοι — καὶ ὅταν ἀκόμη ὁμιλοῦν περὶ «ἔθνους» — ἐννοοῦν πράγματι μόνον (ἢ πάντως: εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις) τὸν λαὸν ὡς στοιχεῖον ὠρισμένης πολιτείας, οἱ ῥωμαντικοὶ — καὶ ὅταν ἀκόμη ὁμιλοῦν περὶ «λαοῦ» —

ἐννοοῦν πράγματι καὶ κατὰ βάθος οὐχὶ τὸν λαὸν ὡς τὸ σύνολον τῶν ὑπηκόων ὠρισμένου κράτους, ἀλλὰ τὸ ἔθνος, τὸν λαὸν ὡς ἐθνικὴν ὄντοτητα. Τοῦτο ἐξάγεται καθαρότατα ἐξ ὀλοκλήρου τῆς διδασκαλίας των περὶ λαοῦ καὶ λαϊκοῦ πνεύματος, διδασκαλίας, ἣ ὁποία ἐπέπρωτο, παραλαμβανομένη ὑπὸ τοῦ Hegel, νὰ μεταστραφῆ κατὰ τρόπον ἀναγεννήσαντα ἐν πολλοῖς τὴν ἰσχὺν τῶν ὑπερνηθηθειῶν ἀκριβῶς διὰ τοῦ Ρωμαντισμοῦ λογοκρατικῶν κατευθύνσεων. Οἱ ῥωμαντικοὶ — καὶ τοῦτο δηλοῖ σαφῶς, ὅτι ὡς «λαὸν» ἐχαρακτήριζον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λέγομεν ἡμεῖς σήμερον «ἔθνος» — ἐχρησιμοποίησαν πρὸς σύλληψιν τῆς ἰδέας τοῦ λαοῦ κριτήρια πᾶν ἄλλο ἢ λογικὰ καὶ τεχνικά. Μόνον αὐτοὶ ἄλλως τε, ῥωμαντικοὶ ὄντες καὶ ἀντίπαλοι τῆς λογοκρατίας, ἦτο δυνατόν νὰ συλλάβουν δαισθητικῶς τὴν ἰδέαν τοῦ ἔθνους, ἰδέαν ἐστερημένην λογικῆς συγκροτήσεως, ἰδέαν, τῆς ὁποίας κυρία καὶ ἀνεξιχνίαστος πηγὴ εἶναι τὸ ἄλογον καὶ δὴ οὐχὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κεῖται ὑπὸ τὸν λόγον, δηλαδή εἶναι ἀπλῶς φυσικὸν (ὅπως εἶναι τὸ ἄλογον, ἐφ' οὗ βασίζεται ἡ ἔννοια τῆς φυλῆς), ἀλλ' ἐκεῖνό, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη καθ' ὑπέρβασιν τοῦ λόγου κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας. Ἐὰν τὸ ἄλογον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πηγάζει ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἔθνους, ἐκείτο ὑπὸ τὸν λόγον, ἐὰν ἦτο ἀπλῆ φύσις, θὰ ἦτο δυνατόν κάλλιστα νὰ συλληφθῆ ἐπιστημονικῶς, δηλαδή νὰ μορφωθῆ καὶ νὰ δαμασθῆ ὑπὸ τοῦ λόγου. Θὰ ἦτο ἀπλούστατα — ὅπως πᾶν τὸ ἀπλῶς φυσικὸν — ἐστερημένον νοήματος, ὃ δὲ λόγος θὰ προσέδιδεν εἰς τοῦτο — ὅπως προσδίδει εἰς ὀλοκλήρον τὴν ἀφ' ἑαυτῆς ἄλογον φύσιν — νόημα καὶ λόγον. Τὸ ἔθνος ὁμως εἶναι ἀκριβῶς δημιούργημα ἀνθρωπίνων νοημάτων. Εἶναι ὁμως δημιούργημα νοημάτων ἀναλόγων πρὸς ἐκεῖνα τὰ νοήματα, τὰ ὁποῖα συνιστοῦν τὸ καλλιτέχνημα, τὸ ποίημα ἢ μουσικὴν τινα συμφωνίαν, δηλαδή εἶναι δημιούργημα νοημάτων, τὰ ὁποῖα γεννῶνται καὶ δροῦν καθ' ὑπέρβασιν ἀκριβῶς τοῦ λόγου. Δημιουργήματα τοιούτων καθ' ὑπέρβασιν τοῦ λόγου δρώντων νοημάτων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συλληφθοῦν διὰ τοῦ λόγου. Οἱ ῥωμαντικοὶ ἐνόησαν τοῦτο καὶ περιωρίσθησαν εἰς τὸ νὰ δραματισθοῦν ἀπλῶς καὶ νὰ δαισθανθοῦν τὴν ἰδέαν τοῦ ἔθνους. Ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συλλάβῃ ταύτην. Ἡ ἐπιστήμη ὀφείλει νὰ ἀρκεσθῆ ἀπλῶς εἰς τοῦτο: εἰς τὸ νὰ ἐγγίση τὰ ὅρια τῆς ὑπάρξεώς της, χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ — πράγμα, τὸ ὁποῖον θὰ ὠδήγει εἰς πλήρη σύγχυσιν — νὰ χωρήσῃ καὶ πέραν τῶν ὁρίων τούτων. Τὸ ἔθνος εἶναι προϊόν τῆς δημιουργικῆς ἐμπνεύσεως μεγάλων ποιητῶν, ἐμπνεύσεως, τῆς ὁποίας τὰ ἄλογα κατ' ἀρχὴν στοιχεῖα εἶναι

κατὰ τὸ πλεῖστον τόσον ἀτομικά, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συλληφθοῦν καὶ νὰ ἀνατυπωθοῦν ἐπιστημονικῶς. Ἡ ἀπλῆ κοινότης, τῆς ὁποίας τὸ θεμελιωτικὸν αἶσθημα ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῆς ἀπλῆς φύσεως, συλλαμβάνεται ἐπιστημονικῶς. Τὸ ἔθνος, ὡς δεσμός, τοῦ ὁποίου τὸ θεμελιωτικὸν αἶσθημα ὑπαγορεύεται οὐχὶ ὑπὸ τῆς ἀφ' ἑαυτῆς ἀλόγου καὶ ὑπὸ τοῦ λόγου μορφουμένης φύσεως, ἀλλ' ὑπὸ νοήματος καθ' ὑπέρβασιν τοῦ λόγου δημιουργηθέντος, δὲν συλλαμβάνεται ἐπιστημονικῶς.

28.— Εἰς μάτην προσεπάθησεν ἡ ἐπιστήμη νὰ ὀρίσῃ τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα συνιστοῦν τὸ ἔθνος. Αὐτὸς οὗτος ὁ Max Weber, ὅστις —ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἀδελφόν του Alfred Weber—δὲν παρητήθη πλήρως τῆς προσπαθείας, ὅπως συλλάβῃ λογικῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔθνους,¹ δὲν κατώρθωσε— παρ' ὅλην τὴν προσπάθειαν, ἣν κατέβαλε— νὰ καταλήξῃ εἰς συμπεράσματα θετικά. Τί θὰ θεωρηθῇ ἀρά γε ὡς στοιχεῖον τοῦ ἔθνους; Ἡ κοινότης τῆς γλώσσης; Εἶναι γνωστόν, ὅτι κοινότης γλώσσης ὑπάρχει καὶ μεταξὺ λαῶν ἐθνικῶς ξένων πρὸ ἀλλήλους. Ἀφ' ἑτέρου ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι κοινή, εἶναι κάλλιστα δυνατόν νὰ διέπωνται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος. Εἶναι μήπως ἡ κοινότης τοῦ αἵματος στοιχεῖον τῆς ὑπαρξεως τοῦ ἔθνους; Εἶναι γνωστόν, ὅτι πολλοὶ λαοί, ἂν καὶ—ἀναμιχθέντες πρὸς ἄλλους λαοὺς— ἀπώλεσαν τὴν κοινότητα τῆς καταγωγῆς των (καταγωγῆς ἄλλως τε, ἡ ὁποία οὐδέποτε σχεδὸν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξακριβωθῇ πλήρως), δὲν ἀπώλεσαν ὅμως καὶ τὴν ἐθνικὴν ἐνότητά των. Ὡσαύτως λαοὶ (ὡς π. χ. ὁ ἐλβετικός), καταγόμενοι ἀπὸ διαφόρων ὄλως πηγῶν, συνεδέθησαν ἐσωτερικῶς δι' ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης. Εἶναι ἀρά γε στοιχεῖον τοῦ ἔθνους ἡ κοινότης ἀναμνήσεων συνδεομένων πρὸς τὴν ὑπερνίκησιν κινδύνων, ἡ κοινότης ἡθῶν, παραδόσεων καὶ γενικωτέρων πνευματικῶν συνθηκῶν, ἡ κοινότης τέλος θρησκευτικῆς τινος ἐπαγγελίας; Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐμφανίζονται πολλάκις συνδεόμενα πρὸς τὴν ὑπαρξιν ἔθνους καὶ ἐθνικῆς συνειδήσεως. Τὰ αὐτὰ ὅμως ἀκριβῶς στοιχεῖα ἐμφανίζονται συνιστῶντα καὶ ἄλλους συνδέσμους, οἱ ὁποῖοι ἔν εἶναι ἐθνικοὶ καὶ εἰς τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσδόσουν ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ἀναμνήσεις συνδεόμεναι πρὸ τὴν ὑπερνίκησιν κοινῶν κινδύνων, κοινότητες ἡθῶν, παραδόσεων κλπ. συνδέουν πολλάκις καὶ λαοὺς ἐθνικῶς ξένους πρὸς ἀλλήλους. Οἱ Ἕλ-

1) Πρὸβλ. Max Weber, Grundriss der Sozialökonomik, III Abteilung: «Wirtschaft und Gesellschaft», Tübingen 1922. σ. 627 κ. ε.